

Raf de Bont & Jens Lachmund, *Spatializing the history of ecology. Sites, journeys, mappings* (Routledge; New York & Londen, 2017) 238 p., ill., krt., €129,- ISBN 9781138727038

Metafoor of meetbaar? De betekenis van ruimte in de geschiedenis van de ecologie

In deze bundel, geredigeerd door historicus Raf De Bont en socioloog Jens Lachmund, staat de betekenis van ruimte binnen het vakgebied van de ecologie centraal en wordt de kwestie vanuit een historisch perspectief benaderd. De redacteurs plaatsen de studie binnen de *spatial turn* van de sociale en geesteswetenschappen waarbij ruimte wordt opgevat als een constructie die per context een andere betekenis heeft.

De opzet van de bundel is gebaseerd op twee uitgangspunten. Enerzijds dat ruimte binnen de ecologie niet neutraal en triviaal is, maar de doorslaggevende plek waar ecologische kennis ontstaat. Anderzijds dat ecologische studies beïnvloeden hoe er over concrete ruimtes wordt gedacht, welke betekenis daaraan wordt toegekend (juridisch, politiek, emotioneel etc.) en welke feitelijke interventies daaruit volgen.

Deze culturele benadering levert waardevolle inzichten op, maar kan ook beperken. De ecologie vat zichzelf namelijk ook op als natuurwetenschap waarbij de euclidische ruimte meespeelt. Het karakteriseren van ruimtelijke kennis enkel als contextgebonden cultuurverschijnsel schiet dan voorbij aan de ruimteopvatting van de ecologie zelf waarbij afstand, richting, grootte, aantal en vorm ook betekenisvol zijn.

Voor deze recensie zijn de artikelen beschouwd vanuit de vraag of, en zo ja, op welke wijze er voor het betoog kaarten zijn gebruikt en in hoeverre die bijdroegen aan een goed begrip van de betekenis van ruimte in de beschreven context. Hoewel dat voor een recensie erg specifiek lijkt dient dat een duidelijk doel. Kaarten zijn namelijk bij uitstek een versmelting van zowel culturele als geometrische betekenissen en bevinden zich daarmee op het snijvlak van metaforische en meetbare ruimteopvattingen. Ze hebben daarmee een grote invloed op het interpretatieve kader waarbinnen ruimtelijke kennis geproduceerd wordt. Deze benadering is bovendien te legitimeren omdat de ondertitel van de bundel suggereert dat 'mapping' een belangrijke plaats in de analyses heeft.

De rol van kaarten in de bijdragen loopt sterk uiteen wat samen gaat met de diverse invullingen die auteurs aan het begrip ruimte gegeven. Het niet opnemen van oude ecologische kaarten in de analyses blijkt in een aantal gevallen een gemis maar is dat niet altijd even sterk. Het gemis wordt vooral ervaren wanneer het artikel focust op ecologische kennisproductie over ruimte en is beperkter -doch niet compleet afwezig- als de sociale constructie van ruimte centraal staat. Ook is er een categorie waarbij kaarten een erg geringe

relevantie hebben. De categorieën zullen worden verduidelijkt door elk artikel kort te bespreken.

Nils Güttler beschrijft in hoofdstuk twee hoe het karteren van ecologische verschijnselen essentieel was in de zoektocht naar Hercynia in het negentiende-eeuwse Duitsland. Zijn stelling dat het ruimtebegrip in de context van deze zoektocht samensmolt met ruimtelijke dimensies van het culturele *Heimat*-gedachtegoed is niet volledig op waarde te schatten. De kaarten die het resultaat van deze zoektocht zouden zijn namelijk niet in de bundel opgenomen. Dit bemoeilijkt om de betoogde ruimtelijke samenhang tussen de ecologische en culturele kanten van de zogenaamde Hercynia op waarde te schatten.

Roderick P. Neumann (hoofdstuk 3) stelt dat het ruimtelijke concept van *life zones*, een theorie over de geografische verspreiding van soorten, niet toepasbaar was buiten de specifieke ruimtelijke context waarin deze werd ontwikkeld en theoretisch gezien dus onhoudbaar bleek. De begeleidende kaart waarop de lifezones zijn weergegeven lijkt een latere reconstructie van het onderzoek in plaats van het kennisproduct van het onderzoek waardoor de totstandkoming van deze kennis niet optimaal voor het voetlicht komt.

Jeremy Vetter onderzoekt in hoofdstuk vijf een ecologische studie naar woestijnecologie in het westen van de Verenigde Staten uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Hij betoogt dat praktische uitdagingen van ecologisch veldonderzoek voor wetenschappelijke doeleinden, zoals de locatiekeuzen van observatieposten, tot fundamentele problemen leiden. Bijvoorbeeld vanwege de vertaalslag van lokale waarnemingen naar hogere schaalniveaus. Dat Vetter hierbij weinig aandacht heeft voor kaarten komt enerzijds voort uit de theoretische aard van deze kwestie als uit zijn nogal metaforische opvatting van ruimte: hij spreekt van 'borderlands' als hij het heeft over grensoverschrijdend werk tussen laboratoriumonderzoek-veldwerk en professionals-amateurs.

Jens Lachmund (hoofdstuk 8) bespreekt bij zijn studie naar de wijze waarop Brussel in de jaren zeventig als urbaan-ecosysteem geconceptualiseerd werd wel de oorspronkelijke kaarten. Hij besteedt zelfs relatief veel aandacht aan de karakteristieken van de data geproduceerd door metingen en observaties en de diverse data-bewerkingen die voor het maken van ecologische kaarten de input vormden. Hij heeft een van de originele kaarten van dit project bovendien als afbeelding opgenomen en bespreekt wat daarop te zien is. Omdat de kaart echter zwart-wit en (waarschijnlijk) op een andere schaal is afgedrukt is helaas niet precies te bepalen welke betekenis de onderscheidde eenheden hebben en hoe die zich tot elkaar verhouden beschouwd vanuit de ecologische kennis die zij weergeven. De relatie tussen deze kaart en zijn betoog dat concrete plekken in dit project een specifieke betekenis

kregen door de circulatie en toepassing van ruimtelijke kennis binnen een wetenschappelijk discours blijft hierdoor minder concreet dan wellicht mogelijk was geweest.

De bijdrage van Raf De Bont (hoofdstuk 9) gaat over het reddingsprogramma voor de Europese bizon in het begin van de twintigste eeuw. Het ontbreken van een analyse van historisch kaartmateriaal in deze bijdrage vormt gedeeltelijk een gemis. Enerzijds speelt de euclidische ruimte een beperkte rol voor het thema. Zo kon de vraag of de verspreide laatste groepen bizons samengevoegd moesten worden om op die manier de genetische diversiteit te vergroten beantwoord worden op basis van genetische theorieën. Anderzijds wordt in het stuk ook verwezen naar de toenmalige opvatting over de ‘oorspronkelijke habitat’ van de bizon. De lezer komt zonder oude ecologische kaarten hierover niet te weten wat de ruimtelijke kenmerken en samenhang van deze vermeende habitat waren en dus ook niet hoe die ruimte zich verhield tot de besproken opvattingen over de genetische toestand van de Europese bizon.

Er zijn daarnaast ook bijdragen waarbij het niet gebruiken van kaartmateriaal minder problematisch is omdat het gaat over de sociale constructie van ruimte. Etienne S. Benson (hoofdstuk 7) benadrukt bijvoorbeeld dat zelfs wanneer ecosystemen virtueel gesimuleerd werden en dus ‘ruimteloos’ waren, de onderzoekspraktijk consequenties had voor de betekenisgeving aan en tussen plaatsen binnen een project. Bepaalde gegevens werden immers van hun plaatsgebonden kenmerken ontdaan om universeel geldende processen te vertegenwoordigen: *displacement*. Andersom werden bepaalde plaatsen geschikt bevonden voor het verzamelen van gegevens en het toekennen van de betekenis *displaced*. In een betoog van deze aard hadden kaarten weinig toegevoegd.

Dit geldt gedeeltelijk ook voor het feit dat het toepasbaar verklaren van ecologische kennis op concrete ruimtes, bijvoorbeeld als ruimtes voor conservering, daarop verstrekkende invloed kan hebben. Dit is wat Wöbse (hoofdstuk 11) betoogt wanneer ze wijst op de doorslaggevende rol van ecologen bij de internationale erkenning van de Waddenzee als een samenhangende ecologische eenheid. Hoewel ze wijst op het gebruik van diverse media die deze ruimte uitbeeldden hebben kaarten geen grote rol in haar analyse.

De toekenning van een natuurparkstatus aan gebieden in Nepal en Tanzania had eveneens verstrekkende (en negatieve) gevolgen voor mens en natuur ook als dat niet binnen een expliciet politieke context plaatsvond zo blijkt bij Simone Schleper en Hans Schouwenburg (hoofdstuk 10). Zelfs wanneer er in de ‘neutrale’ (abstracte, universele) modellen voor toewijzing, ontwerp en beheer van natuurreservaten werd geloofd. In deze bijdragen hadden kaarten een toegevoegde waarde kunnen hebben. Bijvoorbeeld om hun rol

in de afbakening van deze gebieden te begrijpen maar waren zij niet cruciaal voor het doorgronden van het betoog.

Mark Toogoods analyse van de 'Highland Problem' (hoofdstuk 6) gaat over de verschuiving van de inhoudelijk betekenis en waardering van een bestaande geografische regio: de Westelijke Highlands. Dat deze regio door ecologen als achtergesteld gezien werd lijkt geen invloed te hebben gehad op de ruimtelijke afbakening van het gebied of de ruimtelijke verspreiding van verschijnselen. Toegevoegde kaarten hadden weinig waarde gehad.

Megan Raby (hoofdstuk 4) betoogd in haar bijdrage over 'politics of space' dat de locatiekeuze van een Amerikaans tropische laboratorium op Jamaica rond 1900 het gevolg was van praktische, juridische, culturele en (geo)politieke overwegingen maar ook van de idealen van universele kennisuitwisseling en de emancipatie van de Amerikaanse ecologie. Het opgenomen kaartje heeft slechts een illustratieve functie.

De soms ronduit metaforische invulling van het begrip 'ruimte' zoals de term 'borderlands' of een theoretische verkenningen over *displaced* en *displacement* onthullen een invulling van ruimte als sociaal construct ten koste van ruimte begrepen als geometrische realiteit. Dit verklaart ook de beperkte aandacht voor oude ecologische kaarten. Het verschilt echter per artikel in hoeverre dit voor de lezer belemmerend is bij het verkrijgen van inzicht in de totstandkoming van ruimtelijke concepten in en aspecten van de ecologie.

Deze nadruk op de constructivistische kant heeft echter wel degelijk een meerwaarde. Omdat positivistisch ingestelde ecologen relatief ver van deze benadering af zullen staan zal het hen bewust maken dat hun ruimteopvatting ook altijd een contextuele dimensie heeft. Doordat de artikelen hierin overtuigen daagt de bundel uit tot kritische reflectie juist in een wetenschappelijk veld als de ecologie.

Thomas van den Brink
Historisch geograaf